

UOT 75

<https://doi.org/10.59849/2311-8482.2025.4.342>

SAMİR HÜSEYNOV\*

## QƏDİM SİVİLİZASİYALARDA DİNİ RƏQSLƏRİN MƏNŞƏYİ VƏ İNKİŞAFI

*Məqalədə qədim sivilizasiyalarda dini rəqslərin yaranması və inkişafından bəhs edilir. Qədim Misirdə tanrı mərasimləri üçün rəqslər xüsusi əhəmiyyət daşıyır, ibadət və ritual mərasimlərin ayrılmaz hissəsi idi. Şumer və Babil sivilizasiyalarında isə, dini rəqslər vasitəsilə məhsuldarlıq, təbiətin qüvvələri və ilahi harmoniyanın ifadəsi təmin olunurdu. Hind sivilizasiyasında rəqslər, insanın mənəvi dünyası və təbiətlə əlaqəsini önə çıxarırdı. Ümumilikdə, bu rəqslər cəmiyyətin dini və mədəni ehtiyaclarını, tanrılara hörmət və ibadət formasında ifadə etməklə yanaşı, gələcəkdə müasir rəqs sənətinin inkişafına da zəmin hazırlamışdır.*

*Açar sözlər:* dini rəqslər, sivilizasiyalar, ibadət, dini ritual, mədəniyyət

**Giriş**

İnsan mədəniyyətinin ən erkən mərhələlərindən etibarən, rəqs təkcə estetik bir ifadə forması kimi yox, həm də dini və mənəvi əhəmiyyət kəsb edən bir vasitə kimi istifadə olunmuşdur. Rəqs ibadət, Tanrılarla ünsiyyət, cəmiyyətin dini mərasimlərinin bir parçası kimi geniş yer tutmuşdur. Qədim sivilizasiyalarda rəqs təbiət hadisələrini və Tanrıların iradəsini ifadə etmək üçün istifadə edilirdi. Bu səbəbdən, dini rəqslər qədim insanların Tanrılarla əlaqə yaratmaq və kainatın harmoniyasında iştirak etmək üçün bir vasitə olmuşdur. Qədim insanlar rəqsi Tanrıların lütfü və xeyir-duasını qazanmaq üçün mühüm vasitə kimi qəbul edirdilər. Rəqs Tanrılara ibadətə bir forması olmaqla yanaşı, həm də mənəvi və ilahi təcrübə olaraq qəbul edilirdi. Rəqs qədim sivilizasiyaların dini və mənəvi həyatının əsas elementlərindən biri olmuşdur. Çox tanrılı inanclarda rəqs, ibadətə və Tanrılarla ünsiyyət qurmanın bir vasitəsi kimi istifadə edilmişdir. Rəqs təkcə bədii bir fəaliyyət deyil, həm də dini ritualların mərkəzində dayanmışdır. Qədim Misir, Yunanıstan, Hindistan, Mesopotamiya və Mesoamerika sivilizasiyalarında bu ritualların mənşəyi və inkişafı rəqs vasitəsilə Tanrılara olan hörmət və bağlılığı ifadə etmək üçün xüsusi bir format almışdır. Böyük sivilizasiyalarda rəqs dini mərasimlərin mərkəzində dururdu və zamanla sosial və mədəni həyatda da mühüm yer tutmağa başladı.

**Əsas təhlil**

Bu sivilizasiyaların dini ənənələrində rəqs Tanrılardan himayə almaq, məhsuldarlığı artırmaq və kosmik harmoniyanı qorumaq üçün önəmli rol oynamışdır. Qədim Misir mədəniyyəti, dini rəqslərin əhəmiyyətli rol oynadığı sivilizasiyalardan biri idi. Misirlilər rəqsi Tanrıların hüzuruna çıxmaq üçün bir vasitə kimi qəbul edirdilər və bu səbəbdən də rəqslər məbədlərdə və dini mərasimlərdə geniş yer tuturdu. Rəqslər xüsusilə məhsuldarlıq, ölüm və yenidən doğuluş rituallarında mühüm əhəmiyyət daşıyırdı. Misirlilər inanırdılar ki, Tanrılarla birbaşa ünsiyyət qurmaq üçün rəqs effektiv bir vasitədir. Misir mədəniyyətində rəqslərin ilahi məzmununu daha yaxşı anlamaq üçün tanrıça Hathorun yerini qeyd etmək vacibdir. Hathor sevgi, musiqi və rəqs tanrıçası kimi tanınırdı. Rəqslərin onun şərəfinə icra edilməsi isə bu tanrıçaya olan hörməti və rəqsin onunla əlaqələndirilməsini göstərirdi. Bu rituallar sırasında xüsusilə məhsuldarlıq və bərəkət tanrıçası olan Hathora həsr olunmuş rəqslər diqqət çəkirdi. Məbədlərdə keçirilən dini mərasimlər zamanı Hathora həsr olunmuş rahibələr onun şərəfinə xüsusi rəqslər icra edirdilər. Bu rəqslər Misir inancına görə təbiət qüvvələri ilə ilahi əlaqə qurmanın bir və bir növ mənəvi birləşmə vasitəsi idi. Hathor üçün keçirilən ən məşhur rəqslərdən biri “Opet Festivalı” idi. Bu festival zamanı rahibələr məbədin

daxilində Tanrıçanın xoşuna gələcək rituallar və rəqslər icra edirdilər. Joyce Tyldesley öz tədqiqatlarında bu festivalların qədim Misir dinində ilahi müdaxilə və məhsuldarlığı təmin etmək üçün həyata keçirildiyini vurğulayır. Fironlar yalnız siyasi lider deyil, eyni zamanda tanrıların yer üzündəki nümayəndəsi hesab olunurdu. Bu səbəbdən onların iştirakı ilə keçirilən dini mərasimlər və rəqslər fironun ilahi gücünü təsdiqləyirdi. Hatşepsutun hakimiyyəti dövründə (e.ə. 1479–1458) Amon kultu daha da güclənmiş, Karnak məbədində böyük dini ayinlər keçirilmişdir. Hatşepsut məbədlərdə keçirilən rituallarda firon kimi iştirak edərək Amon tanrısına həsr olunmuş müqəddəs rəqslərə xüsusi önəm vermişdir. O, Deyr əl-Bahari məbədinin təsvirlərində məbəddə keçirilən mərasimləri əks etdirən rəsmlərdə dəfir (çərpələng nağara) çalan və rəqs edən rahibləri təsvir etdirmişdir. Bu, o dövrdə ritual rəqslərin vacib elementlərindən biri olduğunu sübut edir.

Hatşepsutun dövründə Misirdə "Tanrıya xidmət edən müğənnilər" (Hemet-Netjer) adlanan qadın rahibələr qrupları mövcud idi. Onlar məbədlərdə musiqi ifa edir və Amon tanrısına dualar oxuyaraq dini rəqslər icra edirdilər. Bu rəqslər yalnız əyləncə deyil, müqəddəs ritualların icrası kimi qəbul edilirdi.

Misir sivilizasiyasında dini rəqslərin fironun hakimiyyətinin qanuniləşdirilməsi ilə sıx əlaqəli olduğu da qeyd olunmalıdır. Tyldesley bildirir ki, Hatşepsutun ilahi statusunu gücləndirmək məqsədilə həyata keçirdiyi bu cür rituallar onun növbəti firon kimi qəbul edilməsinə dəstək verən əsas vasitələrdən biri olmuşdur. [Tyldesley, Joyce. *Hatşepsut: Qadın Firon*. Viking Press, 1996].

Məşhur misirşünas Margaret Murray qeyd edir ki, "Hathor ibadətində məbəd rəqsləri Tanrı ilə insan arasındakı əlaqəni simvolizə edirdi və bu, Tanrıların xoşuna gələn bir ibadət vasitəsi kimi qəbul olunurdu". Qədim Misir mədəniyyətində ölüm və yenidən doğuluş anlayışları da rəqs ritualları vasitəsilə qeyd olunurdu. Ölüm mərasimləri zamanı ölənlər şəxsin ruhunu Tanrılarla birləşdirmək və onların xeyir-duasını qazanmaq üçün xüsusi rəqslər icra olunurdu. Osiris, ölüm və yenidən doğuluşun Tanrısı, bu rituallarda mərkəzi rol oynayırdı. Məbədlərdə və qəbiristanlıqlarda keçirilən mərasimlərdə rahiblər və rahiblər ruhun ölümdən sonra yeni həyatını simvolizə etmək üçün xüsusi rəqs nümayiş etdirirdilər. Bu rəqslər, insanın ruhunun ölüm sonrası səyahətini və Tanrılarla qovuşmasını əks etdirirdi. Misirin dini yazılarında, xüsusilə Ölülər Kitabında, bu rituallara dair məlumatlar yer alır. Ölülər Kitabında, rəqslər vasitəsilə ruhun ilahi varlıqlarla birləşməsi təsvir edilir və Tanrı Osirisin rolunun bu prosesdə xüsusi yer tutduğunu vurğulanır. Misirşünas Jan Assmann öz əsərlərində qeyd edir ki, "Osirisin şərəfinə edilən rəqslər ilahi müdaxilə və ruhun yenidən doğuşunu təmin edən bir ritual idi" [Assmann, *Qədim Misirdə Ölüm və Xilas*, 2005 s. 67].

Misir mifologiyasında rəqsin Tanrı Osiris ilə əlaqəli olması xüsusi qeyd edilir. "Osiris rəqsi" ruhun ölümdən sonrakı həyatda dirilişi simvolizə edirdi. Bu rəqslər yalnız ilahi qüvvələrə yaxınlaşma vasitəsi deyildi, həm də dini inanc sisteminin mühüm bir elementi olaraq, ruhun axirətə keçidini simvolizə edirdi. Erik Hornung bildirir ki: "Osiris'in diriliş rəqsi həyat, ölüm və yenidən doğulmanın əbədi dövrünü təmsil edirdi. Bu, Misir mədəniyyətində axirətə inancın güclü simvolu idi və rəqsin ruhları ilahi aləmlərə yönləndirmə rolunu vurğulayırdı." [Qədim Misir Sonrası Həyat Kitabları, 1999, s. 67]. Misirlilər üçün rəqslər həmçinin təbiət hadisələrinin idarə edilməsinə, məsələn, Nil çayının daşqınlarına nəzarət etmək və məhsuldarlığı artırmaq üçün Tanrılara edilən duaların bir hissəsi idi. Egiptologiya sahəsində fəaliyyət göstərmiş Ernest Alfred Thompson Wallis Budge qeyd edir ki: "Misirlilər inanırdılar ki, rəqs vasitəsilə birbaşa tanrılarıyla əlaqə qura bilirlər. Mərasim rəqslər dini bağlılığın ifadəsi idi və insanların ilahi qüvvələrlə harmoniyasını qorumağa yönəlmişdi" [*Misir Dini: Misirin Gələcək Həyat Haqqında Fikirləri*, 2003, s. 45].

Bu cür mərasimlərdə icra edilən rəqslər vasitəsilə insanlar Tanrıların himayəsinə qovuşur, onların qəzəbindən qorunur və rifah əldə edirdilər. Qədim Yunanıstanda dini mərasimlərin və

festivalların ən vacib hissəsi rəqslər idi. Rəqs Tanrıların şərəfinə keçirilən festivallarda kütləvi şəkildə icra olunur və ilahi qüvvələrlə birləşmək məqsədi daşıyırdı. Xüsusilə şərab və ekstaz Tanrısı Dionisə həsr olunmuş mərasimlərdə rəqs xüsusi yer tuturdu. Dionis Tanrısına həsr olunmuş mərasimlər zamanı insanlar özlərini tamamilə rəqslərə və şərabə təslim edir, bu vasitələrlə Tanrı ilə birləşməyə çalışırdılar. Dionis ritualları zamanı icra olunan rəqslər ekstaz halını simvolizə edir və insanın gündəlik dünyadan ayrılaraq Tanrı ilə birgə birliyə çatmasına səbəb olurdu. Bu mərasimlərdə insanlar təbii ritmlərlə bədənin hərəkətlərini birləşdirərək ilahi qüvvələrlə harmoniya əldə edirdilər. Yunan yazıçısı Plutarx Dionis festivallarını belə təsvir edirdi: “Rəqslər vasitəsilə insanlar şərab və ilahi ekstazla bədənlərini ilahi iradəyə təslim edir və Dionisin xoşuna gəlmək üçün ruhlarını ona açırdılar” Dionis ritualları zamanı insanlar musiqi və ritm müşayiətində özlərini trans vəziyyətinə gətirərək, Tanrıya yaxınlaşmağa çalışırdılar. Bu cür mərasimlərdə təbii ritmlərdən və instinktiv hərəkətlərdən istifadə olunurdu ki, bu da Dionis ilə birbaşa əlaqənin simvolu idi. Qədim Yunanıstanda dini rəqslər təkcə festivallarda deyil, həm də məbədlərdə keçirilən ritualların əsas elementi idi. Məbudlar üçün keçirilən rituallarda xüsusi rəqslər icra olunurdu. Xüsusilə Apollon Tanrısına həsr olunmuş rituallarda, rahiblər və rahibələr onun şərəfinə xüsusi rəqs nümayiş etdirirdilər. Apollon Tanrısı musiqi, harmoniya və nizam Tanrısı olduğuna görə, onun şərəfinə keçirilən rəqslər kainatın harmoniyasını və ilahi tarazlığını təmsil edirdi. Yunan şairi Pindar Apollonun şərəfinə keçirilən rəqsləri belə təsvir edirdi: “Apollonun rituallarında rəqslər Tanrıların əbədi harmoniyasını və kainatın ahəngini əks etdirirdi. Bu rəqslər ilahi nizamı təcəssüm etdirir və dünyaya tarazlıq gətirirdi” Bu rəqslər vasitəsilə insanlar kosmosun nizamını bədən hərəkətləri ilə simvolizə edir və Tanrılarla əlaqə qurmağa çalışırdılar. Apollonun məbədlərində keçirilən rituallar zamanı rahiblər kosmik harmoniyayı və təbiət qüvvələrini tərənnüm edən rəqslər icra edirdilər. Bu rituallar Yunan mədəniyyətində rəqsin dini funksiyasının genişlənməsinə, onu təkcə bədii təzahür deyil, həm də dini bir vasitə kimi qəbul edilməsinə səbəb olmuşdu. Qədim Yunanıstanda rəqs musiqi ilə sıx bağlı idi və bu iki element bir-birini tamamlayırdı. Tanrılara həsr olunmuş festivallarda və mərasimlərdə musiqi və rəqs birlikdə icra olunur, bədən hərəkətləri musiqinin ritmi ilə sinxronlaşdırılırdı. Xüsusilə Dionis və Apollon rituallarında musiqi vasitəsilə insan ekstaz halına gətirilir və bu halın rəqs ilə təzahür etməsi təmin olunurdu. Platonun əsərlərində qeyd olunur ki, “Dionis festivalları zamanı musiqi və rəqs vasitəsilə insan ekstaz halına gətirilir və onun ruhu Tanrıya yaxınlaşır. Rəqsin məqsədi musiqi ilə bədənin harmoniyasını təmin etməkdir” (Platon, *Qanunlar*, e.ə. IV əsr.). Bu cür rituallar yunan mədəniyyətində insanların Tanrılarla əlaqəsini daha da dərinləşdirirdi. Qədim Hindistan mədəniyyəti, dini inancları və ritual praktikaları ilə zəngin bir tarixə malikdir. Bu mədəniyyətdə rəqs, yalnız bir bədii fəaliyyət deyil, həm də ilahi ilə birləşmənin, ruhsal yüksəlişin və Tanrılara ibadətin bir yolu olaraq qəbul edilir. Qədim Hindistanda dini ritualların mərkəzində Şiva kimi Tanrılarla əlaqəli rəqslər dururdu. Rəqs, Tanrıların qüdrətini ifadə etmək, onların lütfünü qazanmaq və kainatın dövrüyyəsini simvolizə etmək məqsədi güdürdü. Şiva: Kainatın İdarəedicisi. Şiva, Hindistanda ən əhəmiyyətli Tanrılardan biri olaraq, həm yaradılışın, həm də məhvin simvolu kimi qəbul edilir. O, “Nataraja” (Rəqs edən Şiva) adı ilə tanınır və bu ad onun ruhsal və fiziki harmoniyayı təmin edən ritmik hərəkətlərini təsvir edir. Şivanın rəqsinin əsas məqsədi kainatın dinamikasını və yaradılışını, eləcə də onun sona yetməsinə simvolizə etməkdir. Nataraja simvolu, Şivanın kosmik rəqsini təsvir edir. Bu rəqs, kainatın yaradılmasını, qorunmasını və məhv edilməsini əks etdirir. Rəqs, həmçinin dünya dövrlərinin təkrarlanmasını, təbiətin dövrüyyəsini və ruhun ölümsüzlüyünü ifadə edir. David Gordon White öz əsərində qeyd edir ki, “Şivanın rəqsi, kosmosun nizamını və dövriliyini təmin edən bir metaforadır. O, Tanrıların iradəsi ilə insanların həyatını birləşdirir Ritualların İcrası: Tempel Mərasimləri. Qədim Hindistanda rituallar, məbəd mühitində icra olunur və burada rəqs xüsusi bir rol oynayırdı. Rəqs, Tanrıların

çağırılması, onların lütfünü qazanmaq və ilahi qüvvələrlə birləşmək məqsədi daşıyırdı. Məbədlərdə keçirilən dini mərasimlərdə, rahiblər və qadın rəqqasələr Tanrılara həsr olunmuş rəqslər nümayiş etdirirdilər. Məsələn, Kartikeya (müharibə Tanrısı) və Durga (güclü qadın Tanrıça) üçün keçirilən festivallarda, rəqslər Tanrıların ilahi qüdrətini simvolizə edir. Bu rituallarda iştirak edən insanlar, Tanrıların müdaxiləsini və onların bərəkətini qazanmaq üçün mübariz rəqs növlərini icra edirdilər. M.K. Ramesh qeyd edir ki, “Rəqs, Tanrıların dünyası ilə insan dünyası arasında bir körpü rolunu oynayır və bu, insanların ilahi iradə ilə əlaqəsini gücləndirir” Bharatanatyam və Kathak Rəqs Növləri: Qədim Hindistanın mədəniyyətində müxtəlif rəqs növləri dini rituallarda geniş istifadə olunurdu. Bharatanatyam, ən qədim və ən məşhur klassik hind rəqslərindən biridir. Bu rəqs forması, Tanrıların ibadəti üçün xüsusi olaraq yaradılmışdır və Tanrıların hekayələrini və mitoloji simvollarını izah edir. Rəqs zamanı istifadə olunan ifadələr və jestlər, Tanrıların ruhunu çağırmaq və ibadət edənlərin ruhunu Tanrıya yaxınlaşdırmaq məqsədini güdür. Kathak isə daha ritmik və dinamik bir rəqs formasıdır, burada rəqsçi müxtəlif hərəkətləri və mükəmməl bir təqlidi icra edir. Bu rəqs forması, Tanrılarla birbaşa əlaqəni gücləndirmək məqsədini güdür. Kapila Vatsyayan qeyd edir ki, “Kathak, Tanrının müsbət enerjisini cəmiyyətə gətirmək üçün istifadə olunan bir vasitədir”. Qədim Hindistan mədəniyyətində musiqi və rəqs arasında sıx bir əlaqə var idi. Rəqs, musiqinin ritmi ilə birləşərək Tanrılara ibadət formasını alırdı. Müsəlman mədəniyyətinin təsiri ilə Hindistanda ritmik elementlərin artması, dini rəqs formalarının inkişafına səbəb olmuşdu. Rəqslərin musiqi ilə birləşməsi, ilahi mühitin yaradılmasına kömək edirdi. Müxtəlif alətlər, məsələn, mrdangam, tabla və flüt kimi musiqi alətləri, rəqsin ritmini və dinamikasını artırırdı. Rəqs zamanı ifa olunan musiqi, Tanrıların müsbət enerjisini insanlara çatdırmaq məqsədini güdüdü. Rəqqasələr, ritm və melodiyanın ahəngini qoruyaraq, dini rituallarda Tanrılara olan ehtiramı ifadə edirdilər. Qədim Mesopotamiya: Qədim Mesopotamiya, insanlığın tarixi boyunca ən inkişaf etmiş mədəniyyətlərdən biri olmuşdur. Bu region, müasir İraqın ərazisini əhatə edir və burada yerləşən sivilizasiyalar, məsələn, Sumer, Akkad, Babil və Assuriya, zəngin dini və mədəni irsə malikdir. Dini rituallar və inanc sistemləri, Mesopotamiyanın mədəni həyatının mərkəzində yer alırdı. Rəqs, bu ritualların ayrılmaz bir hissəsi olaraq, Tanrılarla ünsiyyət vasitəsi kimi çıxış edirdi. Qədim Mesopotamiya cəmiyyətində, rəqs dini ritualların və mərasimlərin mərkəzi rolunu oynayır. Rəqs, Tanrılara ibadət etmək, onlardan bərəkət istəmək və ilahi enerjiləri cəmiyyətə cəlb etmək üçün istifadə edilirdi. Rəqs, həmçinin insanların Tanrılarla birbaşa əlaqə qurma üsulu idi. Dini rituallarda rəqs, Tanrıların dünyası ilə insan dünyası arasında bir körpü rolunu oynayır. Rəqs, müvafiq olaraq cəmiyyətin inanc sisteminə inteqrasiya edilmişdir. Məsələn, Sumer mədəniyyətindəki Inanna (şəfqət və müharibə Tanrıçası) üçün keçirilən mərasimlərdə, rəqs və musiqi, Tanrının cəmiyyətə gətirəcəyi bərəkət və müsbət enerjini simvolizə edirdi. Jerrold S. Cooper qeyd edir ki, “Rəqs, qədim Mesopotamiya mədəniyyətində Tanrıların iradəsini yerinə yetirmək üçün bir vasitədir”. Mesopotamiya mədəniyyətində dini rituallar, bir çox mərasimlərin icra edilməsi ilə müşayiət olunurdu. Rəqs, bu mərasimlərin ayrılmaz bir hissəsi olaraq Tanrılara həsr olunmuşdu. Hər il keçirilən bayramlar zamanı, dini liderlər və rituallara həsr olunmuş rəqqasələr, müvafiq Tanrılara ibadət etmək məqsədilə rəqs edirdilər. Nanna (Ay Tanrısı) və Enki (su və bilik Tanrısı) üçün mərasimlərdə, rəqs və musiqi, Tanrıların diqqətini çəkmək və onların bərəkətini qazanmaq məqsədini güdüdü. Qədim Mesopotamiya rituallarında, insanın Tanrılarla əlaqəsi, müsbət enerji axını və bərəkət üçün mühüm rol oynayır. Rəqs, Tanrıların müsbət enerjisini cəmiyyətə gətirmək və insanların ruhunu Tanrılarla birləşdirmək məqsədini güdüdü. Rituallar zamanı, rəqs edən insanlar, ilahi iradəyə uyğun davranaraq, Tanrılara olan ehtiramlarını ifadə edirdilər. Qədim Mesopotamiya mədəniyyətində bir neçə rəqs növü var idi. Bu rəqslər, dini ritualların spesifik tələblərinə uyğun olaraq icra olunurdu. Şumer və Akkad mədəniyyətlərində, xüsusi olaraq Tanrılara

həsr olunmuş rəqslər, onların simvollarını, hekayələrini və mitoloji elementlərini əks etdirirdi. Sumerian Sacred Dance adı ilə tanınan rəqs növü, Tanrıların cəmiyyətlə olan əlaqəsini gücləndirmək məqsədini daşıyırdı. Bu rəqs, xüsusilə dini mərasimlərdə istifadə olunur, insanların Tanrıların iradəsinə uyğun davranışlarını ifadə edirdi. Assyrian Dance isə daha dinamik və həyəcanverici bir üsluba malik idi, burada rəqqasələr, Tanrılara olan ehtiramlarını əks etdirirdilər. Mesopotamiya mədəniyyətində musiqi və rəqs, bir-birini tamamlayan iki elementdir. Musiqi, rəqs zamanı ritmin və harmoniyanın təmin edilməsi üçün mühüm rol oynayır. Rəqqasələr, musiqinin ritmi ilə uyumlu şəkildə hərəkət edərək, Tanrıların müsbət enerjisini cəmiyyətə çatdırmağa çalışırdılar. Z. S. T. Khairallah qeyd edir ki, “Rəqs, musiqi ilə birləşərək, ilahi mühit yaradır və insanların ruhunu Tanrılarla birləşdirir”. Rəqs zamanı istifadə olunan alətlər, məsələn, lyra və bongo kimi musiqi alətləri, dinamikliyi artırır və ritualların həyəcanını yüksəldirdi. Bu sivilizasiyalar, dini inanc sistemləri, rituallar və estetik formalarla zəngin bir mədəniyyət yarada bilmişdir. Mesoamerika sivilizasiyalarında rəqs, dini ritualların ayrılmaz bir hissəsi kimi, Tanrılarla ünsiyyət vasitəsi rolunu oynayır. Mesoamerika mədəniyyətində rəqs, Tanrılarla əlaqə qurmaq, onların lütfünü qazanmaq və cəmiyyətin ruhunu yüksəltmək məqsədini güdürdü. Rəqs, həmçinin cəmiyyətin mədəni kimliyinin bir ifadəsi idi. Məsələn, Aztek mədəniyyətində, Huitzilopochtli (müharibə Tanrısı) və Quetzalcoatl (süni işığın Tanrısı) kimi Tanrılara həsr olunmuş rəqs mərasimləri, cəmiyyətin dini həyatında mühüm rol oynayır. Dini rituallarda rəqs, Tanrıların iradəsinə yerinə yetirmək, onlara ehtiram göstərmək və bərəkət istəmək məqsədilə icra edilirdi. Rəqqasələr, Tanrıların simvolizə etdiyi elementləri təmsil edərək, onların enerjisini insanlara çatdırmağa çalışırdılar. Mesoamerikan sivilizasiyalarında dini rituallar, Tanrılara həsr olunmuş bayramlar və mərasimlər ilə zəngin idi. Bu mərasimlərdə rəqs, xüsusi kostyumlar və simvolik hərəkətlərlə icra olunurdu. Məsələn, Maya mədəniyyətində Maya təqvimində əsasında keçirilən bayramlarda, dini liderlər və rəqqasələr, Tanrılara həsr olunmuş ritualları icra edirdilər. Bu rituallar, ilin mövsümi dövrlərinə, məhsuldarlığa və suyun dövrünə həsr olunmuşdu. Aztek dövründə, Xipe Totec (bitkilərin Tanrısı) və Tlazolteotl (təmizlik və fahişəlik Tanrısı) kimi Tanrılara ibadət edən mərasimlərdə, rəqs edən insanlar, Tanrıların iradəsinə yerinə yetirmək üçün simvolik jestlər və hərəkətlər icra edirdilər. David Carrasco öz əsərində qeyd edir ki, “Rəqs, Aztek mədəniyyətində Tanrıların iradəsinə yerinə yetirmək və onların bərəkətini qazanmaq üçün istifadə olunan bir vasitədir” [Carrasco, *Qurbanlar Şəhəri: Aztek İmperiyası və Mədəniyyətdə Zorakılığın Rolü*, 1999].

### Nəticə

Mesoamerika mədəniyyətində bir çox fərqli rəqs növləri mövcud idi. Bu rəqslər, spesifik dini rituallara uyğun olaraq icra olunurdu. Olmec mədəniyyətindəki mərasimlərdə, rəqs, Tanrılarla əlaqəni gücləndirmək üçün mühüm bir rol oynayır. Rəqslər, adətən, ritmik musiqi ilə müşayiət olunurdu və hər rəqsin özünə məxsus ritmi, jestləri və hərəkətləri vardı. Maya rəqsləri isə daha ritmik və estetik bir üsluba malik idi. Bu rəqslərdə, Tanrıların hekayələri və mitoloji simvolları, mükəmməl şəkildə ifadə olunurdu. Maya rəqsləri, dini liderlərin və rahiblərin rəhbərliyi ilə icra edilir, Tanrılara ehtiram göstərirdi. Maya rəqs formaları, Tanrılarla birbaşa əlaqə qurmağın və cəmiyyətin ruhunu yüksəltmənin bir yolu idi. Mesoamerikan mədəniyyətində musiqi və rəqs arasında sıx bir əlaqə var idi. Rəqs, musiqinin ritmi ilə birləşərək, Tanrıların müsbət enerjisini insanlara çatdırırdı. Dini rituallarda istifadə olunan musiqi alətləri, məsələn, trompet, maracas və drum, ritmin və harmoniyanın təmin edilməsi üçün mühüm rol oynayır. Rəqs, musiqi ilə birləşərək, ilahi mühit yaradır və insanların ruhunu Tanrılarla sanki birləşdirirdi. Rəqs zamanı ifa olunan musiqi, ritmik melodiyalarla, dinamik hərəkətləri birləşdirərək, insanların ruhunu Tanrılara yaxınlaşdırırdı. Bu, dini mərasimlərin atmosferini zənginləşdirirdi.

## ƏDƏBİYYAT

1. Assmann, *Qədim Misirdə Ölüm və Xilas*, 2005 s. 67
2. Carrasco, *Qurbanlar Şəhəri: Aztek İmperiyası və Mədəniyyətdə Zorakılığın Rolu*, 1999
3. *Misir Dini: Misirin Gələcək Həyat Haqqında Fikirləri*, 2003, s. 45.
4. *Qədim Misir Sonrası Həyat Kitabları*, 1999, s. 67
5. Murray, *Qədim Misir Ritualları*, 1923
6. Tyldesley, Joyce. *Hatşepsut: Qadın Firon*. Viking Press, 1996.
7. Ramesh, *Hindistanın Məbəd Rəqqasələri*, 1995.

*\*Bakı Xoreografiya Akademiyasının  
"İncəsənət" fakültəsinin magistrı  
E-mail: Samir.huseynov.1990@mail.ru*

**Samir Huseynov**

**THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF RELIGIOUS DANCES IN ANCIENT  
CIVILIZATIONS**

The article discusses the origin and development of religious dances in ancient civilizations. In Ancient Egypt, dances held special significance in temple ceremonies and were an integral part of worship and ritual practices. In the Sumerian and Babylonian civilizations, religious dances were performed to express fertility, the forces of nature, and divine harmony. In the Hindu civilization, dance emphasized the spiritual connection between humans and nature. Overall, these dances not only served religious and cultural needs, expressing reverence and devotion to deities, but also laid the foundation for the development of modern dance art.

**Keywords:** *religious dances, civilizations, worship, religious ritual, culture*

**Самир Гусейнов**

**ПРОИСХОЖДЕНИЕ И РАЗВИТИЕ РЕЛИГИОЗНЫХ ТАНЦЕВ В ДРЕВНИХ  
ЦИВИЛИЗАЦИЯХ**

В статье рассматривается происхождение и развитие религиозных танцев в древних цивилизациях. В Древнем Египте танцы имели особое значение в храмовых церемониях и были неотъемлемой частью поклонения и ритуальных практик. В шумерской и вавилонской цивилизациях религиозные танцы выражали плодородие, силы природы и божественную гармонию. В индийской цивилизации танец подчеркивал духовную связь между человеком и природой. В целом, эти танцы не только служили религиозным и культурным потребностям, выражая почтение и преданность богам, но и заложили основу для развития современного танцевального искусства.

**Ключевые слова:** *религиозные танцы, цивилизации, поклонение, религиозный ритуал, культура*

*Sənətşünaslıq elmləri doktoru İnarə Məhəmətova tərəfindən təqdim edilmişdir.*

**İlk daxilolma tarixi: 04.10.2025**

**Son daxilolma tarixi: 12.11.2025**